



Презентація навчально-методичного  
посібника  
«УЧНІ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З  
ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО  
РОЗВИТКУ: НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТОК»



**Олена Чеботарьова**

завідувач відділу освіти дітей з  
порушеннями інтелектуального  
розвитку ІСПП імені Миколи Ярмаченка  
НАПН України  
ст.н.с., канд.п.н.



**Ірина Гладченко**

канд. пед. наук.,  
ст.н.с. відділу освіти дітей  
з порушеннями інтелектуального  
розвитку  
ІСПП імені Миколи Ярмаченка  
НАПН України



ISBN 978-617-09-6788-6

УДК 376-056.36(072)

Даний посібник присвячений проблемам навчання дітей із порушенням інтелектуального розвитку в початковій школі.

Зацікавлений читач знайде тут детальну психолого-педагогічну характеристику дітей цієї категорії і опис труднощів, з якими стикаються педагоги і вихователі. Визначаються пріоритетні напрями діяльності педагогів і способи вирішення проблем. Посібник містить корисну інформацію про особливі потреби молодших школярів, технології і методи роботи з дітьми із ПІР. Також автори знайомлять читача з дидактичними умовами формування особистості дитини в Новій українській школі, дають корисні поради.

Видання адресоване педагогам та асистентам учителів початкової школи, які працюють із дітьми з порушенням інтелектуального розвитку, студентам профільних вищих навчальних закладів і батькам дітей з особливими освітніми потребами.

Олена Чеботарьова, Ірина Гладченко

# УЧНІ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ із порушеннями інтелектуального розвитку: НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТОК

Навчально-методичний посібник

Рекомендовано  
Міністерством освіти і науки України

Харків  
Видавництво «Ранок»  
2020

## ЗМІСТ

Вступ . . . . .	4
Психолого-педагогічна характеристика учнів із порушеннями інтелектуального розвитку . . . . .	6
Особливі освітні потреби молодших школярів із ППР . . . . .	12
Зміст спеціальної освіти учнів із порушеннями інтелектуального розвитку в початкових класах відповідно до вимог НУШ . . . . .	19
Професійна діяльність учителя в роботі з молодшими школярами з порушеннями інтелектуального розвитку . . . . .	42
Технології та методи навчання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями . . . . .	52
Форми організації навчання учнів початкових класів . . . . .	68
Дидактичні умови формування особистості дитини в НУШ . . . . .	81
Література . . . . .	87
Додатки . . . . .	89

## ВСТУП

Актуальним питанням сьогодення є розробка інноваційних стратегій навчання школярів з інтелектуальними порушеннями, підготовка їх до самостійної життєдіяльності та формування життєвої компетентності для успішної подальшої соціальної адаптації.

Дослідження тенденцій розвитку освіти у світі виявляє широкомасштабне впровадження в педагогічну практику різних країн компетентісно орієнтованої освіти, що сприяє становленню учнів, розвитку їхніх пізнавальних здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб.

В умовах запровадження концепції Нової української школи виникає потреба у зміні освітніх пріоритетів щодо навчання дітей із порушеннями інтелектуального розвитку.

Провідним у Концепції Нової української школи є компетентісний підхід, спрямований на оновлення змісту освіти, що базується на формуванні необхідних життєвих компетентностей (Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, І. Зимня, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парамонова, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський та інші). Компетентісний підхід визначає спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані компетентності учнів: ключові, предметні та життєва.

Окреслені освітні зміни щодо запровадження компетентісного підходу відображено в Законі «Про освіту», Концепції Нової української школи, Державному стандарті початкової освіти, Типових освітніх програмах.

Життєва компетентність як здатність дитини з порушеннями інтелектуального розвитку реалізовувати на практиці знання, досвід і цінності, набуті у процесі корекційно-роз-





## ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Порушення інтелектуального розвитку виникають унаслідок органічного ураження головного мозку на ранніх етапах онтогенезу (від моменту внутрішньоутробного розвитку до трьох років). Загальною ознакою в усіх учнів з інтелектуальними порушеннями виступає недорозвинення психіки з явним переважанням інтелектуальної недостатності, що призводить до ускладнень у засвоєнні змісту шкільної освіти та соціальної адаптації.

Категорія учнів із порушеннями інтелектуального розвитку є неоднорідною групою. Своєрідність розвитку дітей зазначеної категорії обумовлена особливостями їхньої вищої нервової діяльності, розбалансованістю процесів збудження та гальмування, порушенням взаємодії першої та другої сигнальних систем.

У структурі психіки такої дитини в першу чергу відзначається недорозвинення пізнавальних інтересів і зниження пізнавальної активності, що обумовлено уповільненням темпу психічних процесів, їхньою слабкою рухливістю. За порушень інтелектуального розвитку емоції, воля, поведінка в деяких випадках і фізичний розвиток набувають певних специфічних ознак, хоча найбільш порушеним є процес мислення і здатність до абстрагування та узагальнення. Унаслідок цього знання учнів про довкілля є неповними і зазвичай спотвореними, а їхній життєвий досвід украй бідний. У свою чергу, це обумовлює негативний вплив на опанування навичок читання, письма та лічби у процесі шкільного навчання.

## ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПІР

Потреба — найважливіший стимул людської діяльності. Етимологія даного поняття демонструє його багатоаспектність, значно ширше розкриває його значення. Однією з фундаментальних потреб людини є потреба в освіті. Вона виникає і розвивається в певному соціальному контексті та реалізується у різних видах діяльності. Освітня потреба являє собою обумовлене соціокультурними домікантами активне діяльнісне ставлення людини до сфери знань, яке є сутнісною характеристикою її розвитку, самовизначення та самореалізації.

Потреба в освіті — це складна комплексна потреба, яка має свою структуру і конкретизована в таких потребах: потреба в знаннях, уміннях, навичках, спілкуванні, самореалізації, самоактуалізації. Аналіз внутрішнього джерела цілеспрямованої діяльності є досить важливим, оскільки дозволяє визначити її орієнтацію. У той же час це дає можливість виявити збігу потреби особистості з громадськими уявленнями про освітні потреби дітей із порушеннями психофізичного розвитку (ППР).

Отже, діти з ППР мають особливі освітні потреби. За визначення особливих освітніх потреб доцільно спиратися на принцип урахування зони найближчого розвитку, що був обґрунтований у свій час Л. Виготським. Реальне співвідношення розумового розвитку і можливостей навчання може бути знайдено завдяки виявленню рівня актуального роз-



До загальних потреб належать:

- ✓ виділення пропедевтичного періоду в освіті, що забезпечує наступність між дошкільним і шкільним етапами;
- ✓ обов'язковість безперервності корекційно-розвивального процесу, що реалізується через зміст освітніх галузей та у процесі індивідуальної роботи;
- ✓ раннє отримання спеціальної допомоги засобами освіти;
- ✓ психологічний супровід, що оптимізує взаємодію дитини з педагогами та учнями;
- ✓ психологічний супровід, що спрямований на встановлення взаємодії сім'ї та освітньої організації;
- ✓ поступове розширення освітнього простору, що виходить за межі навчального закладу.

Для учнів із ППР характерні такі специфічні освітні потреби:

- наочно-дійовий характер змісту освіти;
- спрощення системи навчально-пізнавальних завдань, що вирішуються у процесі навчання;
- уведення навчальних предметів, що сприяють формуванню уявлень про природні й соціальні компоненти довкілля;
- ✓ відпрацювання засобів комунікації, соціально-побутових навичок;
- ✓ спеціальне навчання «переносу» сформованих знань і умінь у нові ситуації взаємодії з довкіллям;
- ✓ забезпечення обов'язковості профільного трудового навчання;
- ✓ необхідність постійної актуалізації знань, умінь і норм поведінки, що схвалені суспільством;
- ✓ забезпечення особливої просторової та часової організації освітнього середовища з урахуванням функціонального стану центральної нервової системи і нейродинаміки психічних процесів учнів із ППР;

## ЗМІСТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВИТИ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ НУШ

Освітній процес — це двобічний процес, який поєднує діяльність учителя й учнів. Учитель зобов'язаний озброїти дітей компетенціями, учні — оволодіти ними і застосовувати їх на практиці. Педагогічний процес як система не є ідентичним системі перебігу цього процесу. У якості системи виступає освіта в цілому — школа, клас, учительський та дитячий колективи. Усе це функціонує з урахуванням певних зовнішніх і внутрішніх умов.

Зовнішніми умовами є: довкілля, матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу, наявність педагогічних кадрів тощо.

До внутрішніх умов належать: сам освітній процес із напрямками, складовими; забезпечення програмами, навчальними планами, підручниками; знання вчителем можливостей учнів з інтелектуальними порушеннями, зон їхнього актуального розвитку і найближчого розвитку. Результат освітнього процесу знаходиться у прямій залежності від характеру взаємодії педагога та учнів, а також від застосовуваної технології навчання.

Основними джерелами змісту шкільної освіти є: цілі та завдання навчання, принципи, методи, форми впливу на учня і процес навчання в цілому.



## ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ В РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

### Реалізація індивідуального та диференційованого підходу в роботі з дітьми, які мають порушення інтелектуального розвитку

*Індивідуальне навчання* — це індивідуалізація навчальних програм з урахуванням певних специфічних порушень розвитку дитини, через які вона не може засвоїти загальну навчальну програму.

*Диференційоване навчання* здійснюється у випадках, коли певна частина дітей відрізняється від інших настільки, що спільне навчання є неефективним. За диференційованого навчання учні, починаючи з 1-го класу, об'єднуються в класи (групи) не за віком, а відповідно до рівня розвитку в них пізнавальних здібностей.

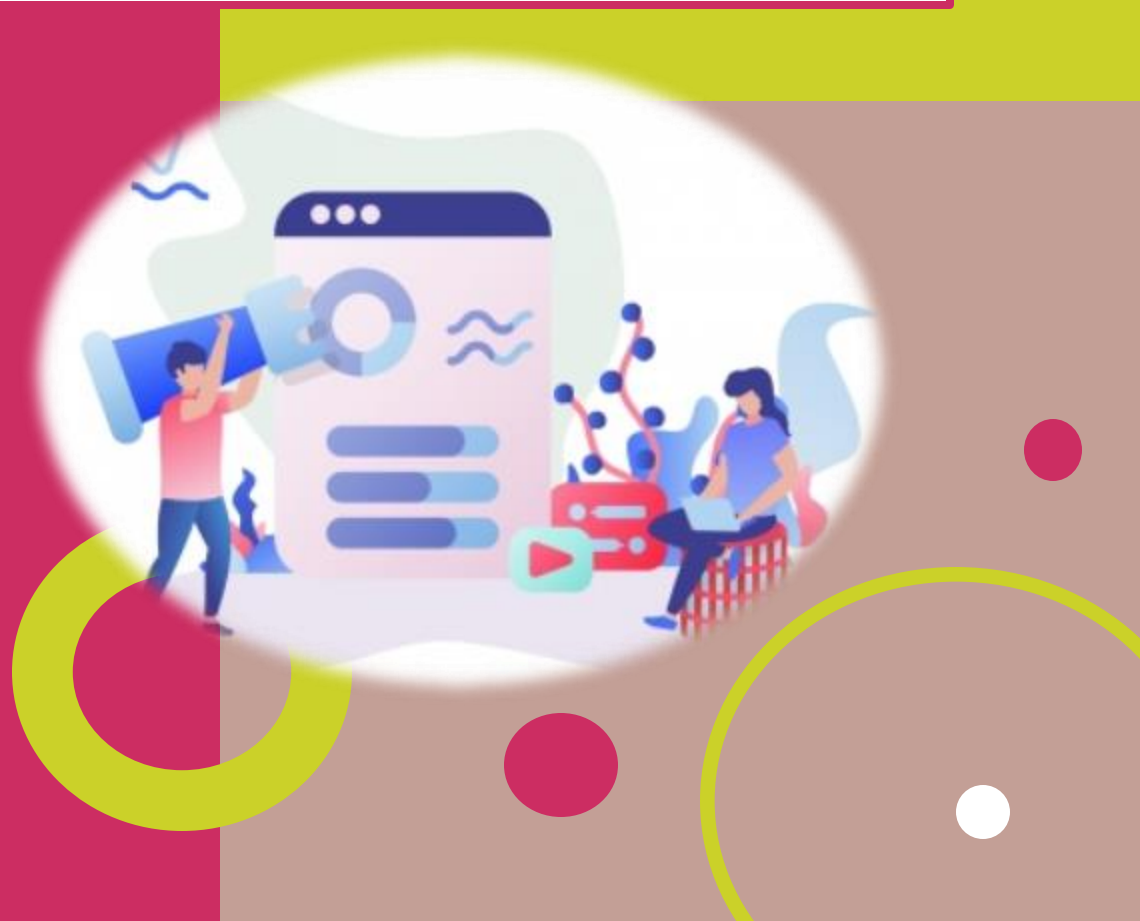
*Диференційований підхід* — це врахування типологічних особливостей, притаманних окремій групі учнів.

*Індивідуальний підхід* передбачає таку організацію освітнього процесу, за якої під час добору засобів, прийомів, темпу навчання враховуються індивідуальні особливості учнів, неоднаковий рівень розвитку їхніх здібностей. Здійснювати індивідуальний підхід у освітньому процесі означає: працюючи із цілим класом, орієнтуватись на кожну дитину окремо, на її індивідуальні якості.

Отже, за індивідуального підходу враховуються суттєві особливості окремих учнів, а за диференційованого — особливості, характерні для певної групи учнів. У межах кожної

## Професійна компетентність учителя

У сучасних умовах повноцінне сприяння розвитку й освіті дитини із ППР можливе тільки в широкому соціокультурному і міжособистісному контексті. Успішність корекційно-розвивального впливу безпосередньо пов'язана зі здібностями корекційного педагога будувати позитивні взаємини з батьками, дітьми та колегами у формі активної співпраці,





## ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Основними завданнями корекційно-розвивального навчання дітей з інтелектуальними порушеннями є формування та розвиток навчально-пізнавальної діяльності, навичок соціальної взаємодії, норм соціальної поведінки, комунікації, мовлення, сприяння становленню у дітей особистої культури, забезпечення гармонійного та різнобічного розвитку учнів у цілому.

Корекційно-розвивальна робота з дітьми з ППР чується на основі проведення специфічних корекційно-розвивальних занять: *розвитку мовлення, ритміки, фізичної культури, соціально-побутового орієнтування*.

На цих заняттях здійснюється корекційно-розвивальне навчання з предметно-практичної, соціально-побутово-комунікативно-мовленнєвої, фізичної діяльності учнів з певним ступенем порушення інтелектуального розвитку, намагаючись досягти максимально можливого розвивального ефекту в роботі зі школярами з порушеннями інтелектуального розвитку, формування в них необхідних соціальних адаптивних умінь і навичок, педагоги проводять заняття, використовуючи різноманітні корекційно-розвивальні технології.

Корекційно-розвивальні технології навчання дітей із порушеннями інтелекту є багатоаспектними, варіативними та мають використовуватися в роботі педагогів з урахуванням індивідуальних потреб дитини. Вони спрямовані на



у дітей з інтелектуальними порушеннями, забезпечити умови їх соціальної адаптації, подолання труднощів у навчально-виховному процесі. Види корекційних занять мають бути психологічно обґрунтовані, педагогічно доцільні, ефективні.



### Технології спеціальної освіти

**1. Технологія різнорівневого навчання** — це технологія організації навчального процесу, в рамках якої передбачається різний рівень засвоєння навчального матеріалу, але не нижче базового, залежно від здібностей та індивідуальних особливостей кожного учня.

Мета даної технології полягає в тому, щоб усі школярі оволоділи базовим рівнем знань і вмінь та мали можливості для подальшого розвитку. Робота за даною методикою допомагає розвивати індивідуальні здібності учнів, більш усвідомлено підходити до професійного і соціального самовизначення.

## ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Форми навчання — зовнішній вираз узгодженої діяльності вчителя й учнів, що здійснюється в певному порядку та режимі. Форми навчання виникають та удосконалюються паралельно з розвитком дидактичних систем.

Класифікація форм навчання здійснюється таким чином:

1) **за кількістю учнів:** колективні, групові, підгрупові та індивідуальні заняття;

2) **за місцем навчання та видом закладу:** дошкільні (заняття), шкільні (уроки, праця в майстернях, робота на пришкольній ділянці), позашкільні (екскурсії, заняття вдома, на підприємствах);

3) **за тривалістю навчальних занять:** уроки (40–45 хвилин); корекційні заняття індивідуального і групового характеру (ЛФК, ритміка, логопедичні заняття — від 15 до 25 хвилин); робота в групі продовженого дня (самопідготовка — від 60 до 90 хвилин);

4) **за спрямуванням навчального процесу, метою та завданням освіти:** індивідуальні корекційні заняття, заняття з розвитку психомоторики і сенсорних процесів, ігротерапія, арт-терапія тощо.

Класно-урочна форма організації навчального процесу в закладі загальної середньої освіти для дітей із порушен-



## ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В НУШ

У процесі виховання доводиться мати справу з особистістю, з її формуванням. Формування особистості — складний, багатозначний процес анатомо-фізіологічного, психічного і соціального становлення людини, який визначається внутрішніми і зовнішніми природними і суспільними умовами. Розуміння людської особистості пов'язане з необхідністю вивчити її ставлення до праці, до суспільних подій, до навчання, до освіти.

У процесі виховання виявляються позитивні сторони, на які, спираючись на які, можна здійснювати виховний вплив. Виявлені негативні риси слід долати; при цьому вчитель з'ясовує причини, що породжують ці риси, домагається зусиль, щоб їх усунути. Отже, необхідно створювати сприятливі умови для корекційної роботи.

Раціональна побудова системи виховання дітей з педагогічною недостатністю можлива лише за умови розуміння структури порушення.

Роль цілеспрямованого виховання, яке здійснюється в школі, важко переоцінити. Це, перш за все, єдина система з багатоміжним багатоміжним впливом на учнів. Її складають спеціальні заняття із соціально-побутового орієнтування, навчання праці, загальноосвітніх предметів і виховна робота, яка здійснюється на уроках і в позаурочний час.

## Взаємодія з батьками учнів

Робота вчителя з батьками учнів із порушеннями інтелектуального розвитку є надзвичайно важливим напрямом діяльності педагогічного колективу освітнього закладу. Достатньо бажаних результатів у підготовці учнів до самостійного життя можливо лише у тісній співпраці з батьками. Вчитель і батьки — партнери. Вони керуються загальною метою розвитку дітей, спираючись при цьому на сильні сторони сімейного та шкільного виховання. Відносини вчителів і батьків, і це ми підкреслюємо, припускають рівність і взаємну повагу. Нагадаємо, що виховання передбачає формування повноцінної мотивації навчання, в основі якої лежить інтерес до знань, до пізнавальної діяльності; розширення кругозору учнів і розвиток мовлення; розвиток особистих діяльнісних умінь; формування соціально-моральних якостей (уміння працювати в колективі, брати на себе відповідальність і підкорятися умовам товариського співро-

## ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (Реція станом на 24.06.2020) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/na%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку / навчально-методичний посібник / авт.: Чеботарьова О. В., Трикоз Г. О., Гладченко І. В., Бобренко та ін. — К., ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. — 88 с.
4. Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у загальній середній освіті у 2020/2021 навчальному році» від 31.08.2020 року № 1/9-495 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-osobiv-pu-ya-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-zakladah-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20202021-navchalnomu-roci>
5. Методичні рекомендації «Основи діагностичної діяльності спеціального педагога в роботі з дітьми з комплексними порушеннями розвитку» : навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко, Н. А. Ярмола. — К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. — 88 с. — Режим доступу : <https://lib.iitta.gov.ua/718307/>
6. Нова українська школа: поради для вчителя [Електронний ресурс] / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Білі дні» «Плеяди», 2017. — 206 с. — Режим доступу : [org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-porady-dlya-vchytelya.pdf](https://mon.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-porady-dlya-vchytelya.pdf)
7. Особливості реалізації компетентного підходу до навчання осіб з інтелектуальними порушеннями / навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч,

## Література

- ко, І. В. Гладченко, О. І. Мякушко, С. В. Трикоз, І. В. Сухіна, Н. А. Ярмола. За наук. ред.: О. В. Чеботарьової, І. В. Сухінової. — К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. — 450 с. — Режим доступу : <https://lib.iitta.gov.ua/718292/>
8. Порадник батькам: практичні рекомендації під час дистанційного навчання дітей з інтелектуальними порушеннями / навчально-методичний посібник / авт.: О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, О. Мякушко, І. Сухіна, С. Трикоз. За заг. ред. О. Чеботарьової. — К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. — 154 с.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.19 р. № 688 «Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
10. Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 1-х класів з інтелектуальними порушеннями [Електронний ресурс] / О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч, Н. А. Ярмола, І. В. Гладченко, Н. І. Королько, І. В. Дмитрієва, С. В. Трикоз, І. В. Бобренко, І. В. Голомозда, О. А. Чухліб. — К., ІСПП НАПН України, 2018. — 74 с. — Режим доступу : <https://lib.iitta.gov.ua/712585/>
11. Трикоз С. В. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку [Електронний ресурс] / С. В. Трикоз, Г. О. Блеч. — Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. — 40 с. — Режим доступу : <https://lib.iitta.gov.ua/711320/>
12. Чеботарьова О. В. Дитина із синдромом Дауна [Електронний ресурс] / О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко, А. Василенко-ван-де-Рей, Н. І. Ліщук. — Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. — 48 с. — Режим доступу : <https://lib.iitta.gov.ua/711322/>
13. Чеботарьова О. В. Дитина із церебральним паралічем [Електронний ресурс] / О. В. Чеботарьова, Л. В. Коваль, Е. А. Данилавічюте. — Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. — 40 с. — Режим доступу : <https://lib.iitta.gov.ua/711323/>



## ДОДАТКИ

### Найпоширеніші прояви неуспішності дітей із ППР у початкових класах

Причина неуспішності	Прояв неуспішності	
1	2	
Нестійкість уваги	Дитина часто відволікається на уроці, припускається помилок під час списування, даючи правильну усну відповідь, неправильно записує її у зошиті.	Тренувати можливості розвитку уваги: комедійні виконання то...
Знижена здатність до узагальнення, абстрагування, установлення причинно-наслідкових зв'язків	Важко засвоїти абстрактний рахунок, правила правопису, зрозуміти зміст сюжетної картини, прихованого змісту оповідання, зробити висновок, установити причину та наслідок.	Розвивати спостережливість, к...
Наявність акалькульї чи дискалькульї, аграфії, дисграфії, дислексії	Стійка неуспішність з якогось одного предмета (математики, української мови...).	
Грубе порушення моторики	Діти довго не опановують процес письма, погано малюють, ліплять, відстають на уроках фізкультури.	
Недостатній розвиток просторових уявлень	Важко опанувати лічбу, розуміння геометричного матеріалу, малювання, орієнтацію в зошиті та навколишньому просторі.	

### Корекційні прийоми, які використовуються в роботі з дітьми з порушеннями інтелекту

Короткі характеристики особливостей пізнавальної діяльності	Корекційні прийоми
1	2
<ul style="list-style-type: none"> <li>• звужений обсяг;</li> <li>• фрагментарність;</li> <li>• сповільненість;</li> <li>• пасивний характер;</li> <li>• дифузність, недиференційованість;</li> <li>• порушення системності, хаотичність;</li> <li>• вплив недорозвитку уваги, зокрема відволікання;</li> <li>• відсутність зв'язку з уявленнями, мисленням</li> </ul>	<p>Сприймання</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• поділ складного матеріалу на збільшення часу на сприйняття доцільності інструкції;</li> <li>• уповільненість темпу викладання;</li> <li>• використання наочності з невеликою кількістю об'єктів, особливо другої активізації знань дітей із метою закріплення їхнього власного досвіду;</li> <li>• забезпечення керівництва кожним кроком;</li> <li>• зменшення кількості додаткових питань;</li> <li>• навчання чіткого визначення мети, планування, контролю за виконанням плану;</li> <li>• привчання аналізувати результати виконання;</li> <li>• порівняння сприйнятого зі зразком;</li> <li>• залучення максимально можливої кількості аналізаторів.</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• низький рівень розвитку;</li> <li>• нестійкість мимовільної уваги;</li> <li>• несформованість довільної уваги;</li> <li>• залежність продуктивної уваги від характеру установок</li> </ul>	<p>Увага</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• привчати перевіряти правильність дій;</li> <li>• розвивати контроль за власним мисленням;</li> <li>• формувати навички самоконтролю;</li> <li>• привчати порівнювати свої роботи зі зразком</li> </ul>

### ІГРОВИЙ КАЛЕЙДОСКОП: ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ З РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Додаток В

#### РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

##### Ігри на розвиток фонематики

Ця система вправ для розвитку побудована за принципом від простого до складного.

##### Гра «Хто це?»

**Обладнання:** 5 карток із зображеннями (кінь, корова, свиня, качка, курка).

**Хід гри:** На столі розкладені картки. Дитина знаходить звуки тварин і птахів. Дитина знаходить або називає тварину, чий голос імітує ведучий.

##### Гра «Що це?»

**Обладнання:** картинки із зображеннями тварин, предметів, явищ.

**Хід гри:** Ведучий показує картинку і видає звуки: годинник, труба, сир, дзвінок.

**«Що це?»**, «Як це звучить?» Дитина називає предмет, який може видавати звук, і називає тварину, яка гадують назву предмету.

##### Гра «Що робить?»

**Обладнання:** картинки із зображеннями тварин, предметів, явищ.

**Хід гри:** Ведучий показує картинку і каже: «Що робить ця тварина?» Дитина називає дію, яку виконує тварина.

**1** Порадник батькам «Виховання дітей з інтелектуальними порушеннями» /авт.: О. Мясущко, І. Сушко/ Київ: ІСПІ імені Миколи Гоголя, 2010.

### Продовження додатка В

#### АЗБУКА ТВОРЧОСТІ

Орієнтовні творчі завдання з розвитку художньо-трудової діяльності

Завдання 1. Виготовлення аплікації за зразком.



#### КАЛЕЙДОСКОП МАТЕМАТИЧНИХ ЦІКАВИНОК

##### ЦИФРА 0

На що схожа цифра 0?  
(на бублик, на Колобка, на овал, на м'ячик)

##### Прислів'я та приказки

Ніщо не виникає з нічого.  
Нуль без палички.  
Задарма нічого не дається.

##### Загадки

Як скінчилися удома всі цукерки асорті,  
Пряники і карамельки... Що ми пишемо тоді?  
Цифра ця, немов калачик,  
Вся кругленька, ніби м'ячик,  
І тому ще в давнину  
Цифру цю називали...



**Бажаємо успіхів!**